

Landsfundur Javnaðarflokksins 1997

Eldrapolitikkur - ein partur av gerandisdegnum

Týðandi táttur í góðum eldrapolitikki er, at syrgt verður fyri øllum, ið hava brúk fyri røkt ella hjálp, men eisini á arbeiðsmarknaðinum er neyðugt við aktivum eldrapolitikki

BENTE KJER
Í HAVN SKRIVARI

Eldrapolitikkur -

– Eitt gandoð ella eitt orð uttan innihald? Eitt orð, ið vit nýta uttan veruliga at vita hvat vit vilja? Eitt orð, ið politikarar nýta, tá val er í nánd? Eitt orð, ið kanska ger okkum ótrygg?

Ti hvat er tað at vera „eldri“?? Og hvør er eldri??

Verður ein settur í bás, um ein røkkur ávísan aldur og fær ein so ikki lut í hesum „eldrapolitikki“, um ein ikki nær henda aldur?

Spurningarnir eru nógvir og svarini eru enn fleiri, men givið er, at hetta eru spurningar, sum vit øll eiga

at taka í álvara. Prognosur-nar siga okkum jú, at um ikki so langa tíð, verða tað fleiri eldri enn yngri fólk, ið búgva í Føroyum.

Hetta kemur sjálvsagt at hava stóra ávirkan á framtíðar arbeiðsmarknaðin og á tey krøv, ið verða sett sam-felagnum, tá tað snýr seg um, at vit øll eiga rættin at liva eitt samuligt liv.

Byrja meðan fólk eru aktiv í arbeiði

Sum er hava vit mangan lyndi at fokusera uppá eldrapolitikk sum nakað, ið skal bjóða fólk, ið hava tørv fyri tí, røktarheimspláss, pláss á ellisheimi, eftiransingarskipanir ella líknandi. At vit skulu hava slíkt er ein sjálf-fylgja eins væl og tað eigur at vera ein sjálfvígja, at loysnir eiga at finnast bein-an vegin fyri teim átroðk-andi trupulleikunum, ið vit longu nú hava á t.d. røkt-arheimsøkinum, har biðilistarnir gerast alt longri. Men vit mugu ikki trúgva, at hetta er tað einasta, ið ein

aktivur eldrapolitikkur snýr seg um. Eldrapolitikkur eigur at snúgva seg um øll samfelagsins víðurskipti og eigur at byrja, meðan fólk framvegis eru aktiv á arbeiðsmarknaðinum.

Fyri at liva eitt mannsöm-uligt liv á eldri árum krevst at figgarligu víðurskiptini eru í lagi. Longu nú vita vit, at fólkapensjónin strekkir ikki til, um ein bert hevur hana at dúva uppá, og við teimum broytingum, ið hav-a verið í figgarligu koru-num hjá mongum familjum seinastu árin, kann verða meira enn torført at fáa end-arnar at røkka saman, tá hesi fólk nää pensjónsaldur, m.a. tí at tey hava verið neyðd at leingja sethúsálan síni út um pensjónsaldurin. Neyð-ugt er við iskyttispendingi. Verkafeløgini berjast fyri at vinna lúnum sínum pen-sjónsskipanir, men at hetta er strævið sást á samráðing-arúrslitunum á almenna ar-beiðsmarknaðinum. Ar-beiðsmarknaðareftirlønin virkar frá í ár, men hon

gjørðist jú ikki tann, sum hon upprunaliga varð ætlað, m.a. tí at nakrir føroyskir politikarir framvegis hava ilt at skilja, at skal verða liv lagað í hesum landi, so er neyðugt at vit lyfta í felag. Tað er av avgjörum týðn-ingi, at samhaldsføst eftir-lønarskipan, ið umfatar all-an tann føroyska arbeiðs-marknaðin, fæst í verk um nakar møguleiki skal vera fyri at geva fólk møguleika at fáa eina tryggja pensjón-istatilveru.

Tey eldru vegleiða teimum, ið yngri eru

Men eisini sjálvr arbeiðs-marknaðurin má skipast á annan hátt. Fólk, ið t.d. eru farin um tey seksti, eiga, um tey hava hug til tess, at hava møguleika at trappa niður so líðandi við ávísam lønariskoyti, soleiðis at yv-irgongdin til pensjónistatil-veruna gerst lættari, sam-stundis sum pláss verður fyri at onnur kom inn í ar-beiðið. Soleiðis eigur eisini at leggjast soleiðis til

rættis, at eldri fólk hava møguleika at fáa arbeiðið umskipa soleiðis at tey kunnu geva yngru starvsfel-øgum vegleiðing, hjálp og stuðul innan serstøku starvsøkini. Um hetta ikki verður gjørt, so hvørvur øll tann vitanin og allar tær royndirnar, ið eitt starvsfólk hevur ognuð sær gjøgnum eitt arbeiðsliv, av arbeiðs-plássinum frá einum degi til annan.

Ein myta at minni og vit hvørva við aldri

Eins væl og tað eigur at gevast fólk møguleiki fyri at fara frá aðrenn fólkapen-sjónsaldur, so eigur eisini at gevast møguleiki fyri at halda fram í arbeiðinum, um hugur er til tess. Ar-beiðsevni, vit og skil hvørva ikki bert orsaka av einum føðingardeggi. Kanningar, sum danski sálartroðingurin Niels Chr. Gullmann al-mannakunninggjordi fyri nøkr-um árum síðani vísa, at tað er ein „myta“, at minni og vit hvørva við árunum. Kanningarnar vístu, at tað henda bert smávægis broyt-ingar í intellektuella støði-num hjá eldri partinum av fólkinum, og at hesar broyt-ingar kunnu verða bæði positivar og negativar.

Arbeiðsmarknaður og fólk eiga at hóska saman. T.v.s. at tað eisini má gevast eldri starvsfólk møguleiki at fáa eftirútbúgvingar, ið gera tey betri før fyri at røkja störv síni. Vit mugu ansa eftir, at vit ikki enda í sama „aldurstyranið“ sum

í Danmark, har vit síggja, at í meira enn tríð hvørjar lýsing, tá søkt verður eftir starvsfólki, er tann, ið er farin um 40 mettur at vera ov gamal. Er ein farin um tey 50 er nærum einki at gera.

Eitt virkið og innihaldsrikt liv

Tað vil siga, at ein verður mettur at verða eldri ella gamal tá ein er 40 ella 50 ár. Og okkara miðal liviald-ur gongur jú upp, so vit gerast kvikliga enn fleiri eldri. So einki er at ivast í, at „eldrapolitikkur“ er nakað, ið eigur at vera ein sjálv-sagdur og nattúrligur partur av gerandisdegnum - al-tíð!!!

Sum eg nevndi oman fyri, so er spurningurin um røkt-arheimspláss, hjálp og røkt heima við hús, í sambyli ella í umlættingarheimi ella bústaður á ellisheimi so sjálvsagdur partur av einum eldrapolitikki, at ikki átti at verið neyðugt at umrøtt hann her, men vil eg enn eina ferð loyva mær at minna á, at longu biðilist-arnir bera boð um, at á hes-um øki skal gerast nakað nú beinanvegin.

At tað eisini hoyrir til akt-ivan eldrapolitikk, at tað eigur at verða skipað so fyri, at tey, ið eru pensjóneraði, skulu hava tilboð, ið fram-haldandi kunnu geva eitt virkið og innihaldsrikt liv, er annar táttur, ið vit kunnu taka upp á øðrum sinni.

Javnaðarflokkurin í áheitan á flokkslimir kring landið:

– Gev okkum rís, rós og góð ráð á landsfundinum

Brot úr virkisráð Javnaðarflokksins:

Málið við skúlapolitikki okkara er, at øll skulu hava javnbjóðis rætt til skúlagongd og útbúgving uttan mun til figgarvið-urskipti ella hvar í landi-num vit búgva.

Fólkaskúlin skal byggja á á føroyska samfelagið og skal í virki sínum hava neyvt samband við tað samfelag, børnini liva í. Undirvísingarskyldan verður víðkað til níggu ár.

Øll børn skulu hava høvi at ganga í skúla í heima-umhvørvinum. Øll børn hava rætt til at ganga í fólkaskúlanum uttan mun til fæleika og evni.

Fritíðarundirvísingarlógin verður endurskodað, so hon veruliga eggjar til og gerst eitt haldgott grundarlag undir fritíðar-undirvísing, -ítrivi og -

virksesemi hjá ungdomsfel-agsskapum um alt landið. Virkað verður fyri at lætta um figgarligu byrðuna hjá kommunum á hesum øki.

Stuðul til lögur og rakst-ur av skúlaverkinum verður lagaður so, at allar kommu-nur uttan mun til figgarjor-ku lúka krøvini til skúla-skipanina.

Øllum ungum verða tryggjað útbúgvingartilboð eftir fólkaskúlan.

Ungdomsútbúgvingarnar verða samskipaðar kring landið fyri at tryggja stöði og valmøguleikar.

Útbúgvingartilboð og figgarjorkar skulu gevast teimum tilkomnu, sum hava tørv á endurútbúgving.

Musikkskúlanum verður tryggjað framhaldandi virk-semi kring landið.

Øll skulu hava eins tilboð til fritíðarundirvísing.

Allar hægri útbúgvingar verða samskipaðar.

ARBEIÐS-MARKNAÐARMÁL

Málið við arbeiðsmarknað-arpolitikkinum er

- at útvega arbeiði til allar vinnuførar hendur

- at bota um arbeiðsum-hvørvíð

- at skapa góð arbeiðs- og eftirlønarviðurskipti

- at gera arbeiðsplássini trygg og áhugaverd Rættur arbeiðaranna og fiskimanna at vera umboð-aðir í leiðslu av framleiðsl-utólunum og iðgnarrættur teirra verður lógáfestur.

Tað almenna stuðlar royndum arbeiðaranna og ella løntakaragrunnum teir-ra at ognast framleiðslu- og vinnutól.

Lóggáva sum tryggjar løntakarunum medavgerð-arætt og innlit skal gerast.

Sum eitt munandi iskoyti til pensjónirnar kemur ar-beiðsmarknaðareftirlønin. Flokkurin heldur fast við, at

eftirlønarskipanin skal virka frá 1997.

Øll skulu hava sama rætt til arbeiði og løn.

Áltisfólk, nevndarlím-ir og trygðarumboð verða tryggjað móti uppsagnum og trýsti vegna síni fakligu störv.

Øllum løntakarum verður tryggjað uppsagnarfrest, og skulu teir hava somu sømdir við sjúku og forfalli.

Samhaldsfastur barns-burðargrunnur verður sett-ur á stövn.

Lóggávan um arbeiðara-vernd verður stöðugt endurskodað í samráð við fak-felagsrørsluna. Arbeiðseft-irlitið verður ment og tillag-að broyttu víðurskiptunum.

Eldrapolitikkur

Hin einstaki skal kunna skipa sær pensjónistatilver-una soleiðis sum hann sjálv-ur heldur vera mest hóska-andi. Figgarligu fortreytir-nar fyri hesum eru fólka-pensjónin og arbeiðsmarkn-

aðareftirlønin, sum skal virka frá 1997.

Hitt almenna skal skipa fyri tilboðum, og á annan hátt betra fortreytirnar fyri at pensjónistar kunnu hava eitt virkið og innihaldsrikt liv.

Fyri at tryggja at gomul kunnu verða sum longest heima, verður samdøgurs-røkt skipað í øllum landi-num saman við hóskaandi røktarskipan í nærumhvør-vinum.

Skipað verða sambyli og umlættingarheim, sum skul-u standa teimum gomlu í boði, meðan røktarheims-pláss verða boðin teimum røktarkrevjandi.

HEILSUMÁL

Málið við heilsupolitikki-num er at røkka ST-sam-tyktini »Heilsa ár 2000«.

Hildið verður fram at byggja út primeru heilsu-tænastuna í samband við sosialar eindir og heilsu-miðstöðir.

Enn størri dentur verður lagdur á fyrirbyrgjandi tænastuna hjá kommunu-lækna, skúlalækna, heils-usystur, heimasjúkrasyst-ur og barnatannarøkt. Hesar tænastur skulu samskipast soleiðis, at tær virka eins fyri allar borg-arar.

Gjörd verður ein heild-arætlan fyri samstarvið millum Landssjúkrahús-íð, Klaksvíkar- og Suður-oyar Sjúkrahús.

Umsitingarlaga ábyrgd-in fyri sjúkrahúsverkinum er hjá landsstýrinum.